

Cylchlythyr Hydref 2024

Croeso

Croeso i gylchlythyr ar ei newydd wedd gan Bartneriaeth Natur Leol Sir Fynwy. Bydd y rhan fwyaf ohonoch eisoes yn gwybod bod Catherine Hunter wedi gadael Cyngor Sir Fynwy yn gynharach eleni i ddychwelyd i'r byd ymgynghori ecolegol. Roedd Catherine yn rhan allweddol o'n tîm; roedd yn cydlynu ymdrechion y Bartneriaeth Natur Leol, yn darparu Lleoedd Lleol i Natur ac wedi dechrau rhwydwaith eco-ysgolion ar gyfer staff Cyngor Sir Fynwy a Chadwch Gymru'n Daclus. Dymunwn yn dda iddi yn ei gyrfa yn y dyfodol. Gobeithiwn y bydd cyllid Partneriaeth Natur Leol yn cael ei gadarnhau yn yr ychydig wythnosau nesaf i'n galluogi i recriwtio rôl debyg, ond yn y cyfamser, mae swyddog Prosiect SG Jane Clarke wedi bod yn ein helpu gyda'r gwaith ymgysylltu cymunedol.

Kate a Sali

Hydref yng Nghoed Gwent

Cynnwys :

Tudalen 2: Digwyddiad Dathlu Natur a Bwyd Cynaliadwy

Tudalen 3: CGAN Lleol Sir Fynwy

Tudalen 4: Prosiect Adfer Comin y Felin

Tudalen 5: Erthygl Nodwedd; Tu Hwnt i'r Morglawdd

Tudalen 7: Grid Gwyrdd Gwent

BioTapestri

Tudalen 8: Partneriaeth Afon Gafenni

Tudalen 9: Newyddion a Digwyddiadau

Digwyddiad Dathlu Natur a Bwyd Cynaliadwy

Kate Stinchcombe, Rheolwr Adfer Natur a Defnydd Tir CSF

Ar ddydd Gwener, 27ain Medi, cynhaliodd Cyngor Sir Fynwy ddathliad yn Neuadd y Sir, Brynbuga, gan amlygu ei waith ym myd natur a bwyd cynaliadwy.

Daeth y digwyddiad ag ymarferwyr adfer byd natur a chynhyrchu bwyd lleol ynghyd i arddangos eu gwaith a meithrin cydweithrediad yn y dyfodol.

Fel rhan o'r dathliad, roedd myfyrwyr o ddsbarthiadau 3 a 4 yn Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru Brynbuga wedi cymryd rhan mewn gweithgareddau peillwyr a pherfformio eu cân Peillwyr.

Wrth agor y digwyddiad, pwysleisiodd y Cynghorydd Mary Ann Brocklesby, Arweinydd Cyngor Sir Fynwy, ymrwymiad y Cyngor i fentrau ecogyfeillgar: "Fel Cyngor, rydym yn gweithio'n ddiwyd gyda phartneriaid o'r meysydd rheoli tir cynaliadwy a'r economi bwyd lleol, i liniaru effaith newid hinsawdd yma yn Sir Fynwy."

Drwy gydol y dydd, cafodd gwesteion fwynhau cyfres o sgysiau difyr gan Sam Bosanquet, Dan Smith, Derrick Jones, a Damon Rees. Yn ogystal, cafodd gwesteion gyfle unigryw i fod yn rhan o sefydlu panel Sir Fynwy ar gyfer BioTapestri sy'n cael ei greu gan Grid Gwyrdd Gwent (gweler tudalen 8), gan amlygu eto ysbryd cydweithredol y digwyddiad.

Hoffem estyn diolch yn fawr i holl aelodau'r PNL a oedd wedi cymryd rhan yn y diwrnod.

Lluniau o'r Digwyddiad Dathlu Natur a Bwyd Cynaliadwy

Adferiad Comin y Felin

Elliot Waters, Swyddog Natur Wyllt GGG

Mae Comin y Felin, coetir gwerthfawr yng nghanol Magwyr a Gwndy, ar fin mynd trwy brosiect adfer trawsnewidiol gyda'r nod o wella ei iechyd ecolegol, hygyrchedd a gwerth cymunedol. Bydd y fenter hon, a gefnogir gan y Grant Buddsoddi mewn Coetiroedd (TWIG) a weinyddir gan Gronfa Dreftadaeth y Loteri Genedlaethol ar ran Llywodraeth Cymru, yn gwasanaethu fel safle blaenllaw ar gyfer Coedwig Genedlaethol Cymru ac mae'n addo adnewyddu'r man gwyrdd hanfodol hwn ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Comin y Felin, Hydref 2024

Mae Comin y Felin yn goridor gwyrdd hanfodol i'r gymuned leol. Fodd bynnag, mae'n wynebu heriau sylweddol, gan gynnwys clefyd (Chalara) coed ynn helaeth, coed hynafol gorlawn, a llwybrau a grisiau dirywiedig.

Bydd Cyngor Sir Fynwy yn ymgymryd â rheolaeth coetir i gael gwared ar goed ynn sydd wedi'u heintio a chlystyrau coed trwchus tenau sy'n gorlenwi'r canopi ac yn atal golau'r haul rhag cyrraedd yr isdyfiant. Wedi tynnu'r coed, bydd rhai ardaloedd yn cael ailgyffwrdd'n naturiol a bydd eraill yn cael eu hailblannu gyda rhywogaethau brodorol.

Bydd nifer o goed hynafol, sydd wedi bod ar y safle ers dros 100 mlynedd, yn cael eu hamddiffyn gan reolaeth coediog sensitif. Byddwn yn helpu i amddiffyn yr ardaloedd o amgylch coed hynafol ac yn adfywio llystyfiant drwy dynnu gwrychoedd marw sydd o'u cwmpas i'w hamddiffyn rhag effeithiau negyddol nifer uchel o ymwelwyr a chywasgu. Bydd y prif lwybr a'r grisiau drwy'r safle yn cael eu hail-osod er mwyn gwella hygyrchedd i gerddwyr a llwybr mwy diogel i'r ysgol i blant lleol. Bydd meinciau newydd, arwyddion, a llwybr cerfluniau a ddyluniwyd gan y gymuned leol, yn dod â'r goedwig yn fyw.

Mae'r cynlluniau wedi'u llunio gydag ymgynghoriad cyhoeddus i gasglu adborth gan drigolion drwy arolwg ar-lein a sesiynau personol. Y nod oedd deall sut mae pobl yn defnyddio Comin y Felin, eu pryderon am ei gyflwr presennol, a'u cefnogaeth i'r ymdrechion adfer arfaethedig. Roedd yn amlwg bod Comin y Felin yn safle sy'n cael ei ddefnyddio'n aml ac sy'n bwysig i drigolion lleol. Bydd cam nesaf y prosiect yn dechrau gyda gwaith coedyddiaeth yn y flwyddyn newydd. Bydd Cyngor Sir Fynwy yn darparu diweddariadau wrth i'r prosiect fynd rhagddo, gan sicrhau bod preswylwyr yn cael eu diweddarau'n llawn. Mae cyfranogiad gan y gymuned yn parhau i fod yn gonglfaen i'r fenter hon, gyda nifer o gyfleoedd gwirfoddoli ar gael, cysylltwch â ni os hoffech gymryd rhan.

Prif Erthygl - Prosiect Tu Hwnt i'r Morglawdd

Sam Willmore, Partneriaeth Lefelau Byw

Eleni, un o'n mentrau allweddol oedd Tu Hwnt i'r Morglawdd, sef prosiect gwyddoniaeth dinasyddin cyffrous a gyflwynwyd mewn cydweithrediad ag Ymddiriedolaeth Natur Gwent. Wedi'i ariannu gan Gynllun Lleoedd Lleol ar gyfer Natur: Cynhwysedd Morol ac Arfordirol Llywodraeth Cymru a'i weinyddu gan CGGC, nod y prosiect yw tynnu sylw at bwysigrwydd parth rhynglanwol Môr Hafren – cynefin hanfodol a deinamig sy'n chwarae rôl hanfodol yn amddiffyn yr arfordir a brwydro yn erbyn newid hinsawdd.

Er ei fod wedi'i amgylchynu gan ddinasoedd a threfi mawr, mae Aber Afon Hafren yn cadw ymdeimlad o anialwch a phellenigrwydd. Ddwywaith y dydd, wrth i'r llanw drai, mae dyfroedd lleidiog yr aber yn draenio i ffwrdd i ddatgelu tua 100 km sgwâr o gynefin rhynglanwol, sy'n fosaig cymhleth o forfa heli, gwastadeddau llaid, banciau tywod a blaendraeth creigiog.

Mae'r amgylchedd unigryw hwn yn cynnal amrywiaeth gyfoethog o rywogaethau, llawer ohonynt wedi'u haddasu'n arbennig i oroesi yn yr amodau tymheredd a halltedd cyfnewidiol. Mae Aber Afon Hafren yn cael ei gydnabod yn rhyngwladol am ei bwysigrwydd i rywogaethau adar gwlyptiroedd, gan gynnal cyfartaledd o 80,000 o adar gaeafu bob blwyddyn. Er gwaethaf ei bwysigrwydd a'i bwysigrwydd ecolegol, nid yw'r tiroedd y tu hwnt i'r morglawdd yn parhau yn cael eu gwerthfawrogi'n ddigonol ac nid ydynt yn cael eu harchwilio. Mae llawer ohonom wedi colli cysylltiad â'r dirwedd morydol sydd ar garreg ein drws.

Nod y prosiect Tu Hwnt i'r Morglawdd yw codi ymwybyddiaeth, dealltwriaeth a gwerthfawrogiad o barth rhynglanwol helaeth Aber Afon Hafren sy'n ffinio â Gwastadeddau Gwent. Gyda chymorth y naturiaethwr Ed Drewitt, gwnaethom gynnal cyfres o weithdai a ddysgodd bwysigrwydd yr amgylchedd unigryw hwn a'r fioamrywiaeth anhygoel y mae'n ei gynnal.

Grŵp Ieuencid GWT

Ymchwilio i'r parth rhynglanwol

Y nod yw rhoi'r wybodaeth i gyfranogwyr adnabod rhywogaethau rhynglanwol a'r sgiliau i arolygu'r cynefin eu hunain.

Mae arolygu bywyd gwyllt a gwyddoniaeth dinasyddion yn chwarae rhan hanfodol wrth wella ein dealltwriaeth o gyflwr presennol byd natur. Mae gwybodaeth a gasglwyd o arolygon yn cynnig cipolwg ar sut mae poblogaethau a dosbarthiadau bywyd gwyllt yn newid mewn ymateb i newid hinsawdd a cholli cynefinoedd. Mae'r nifer fawr o bobl leol sy'n frwd dros fyd natur a chyfranogiad grŵp ieuentid Ymddiriedolaeth Natur Gwent yn amlygu'r diddordeb cynyddol a'r parodrwydd i ddysgu am yr amgylchedd. Rydym yn obeithiol bod y gweithdai wedi ysbrydoli mwy o bobl i gymryd rhan mewn cofnodi bywyd gwyllt ar draws Gwastadeddau Gwent.

A oes gennych chi ddi-ddordeb mewn dysgu mwy am Fôr Hafren neu eisiau cymryd rhan mewn gwyddoniaeth dinasyddion? I'ch helpu i blymio'n ddyfnach, rydym wedi datblygu pecyn adnoddau cynhwysfawr sy'n cynnwys gwybodaeth am hanes y dirwedd, cynefinoedd a rhywogaethau allweddol a chanllaw i gofnodi bywyd gwyllt. Mae'r llyfryn ar gael i'w lawrlwytho ar gyfer ein gwefan drwy ddilyn y ddolen isod

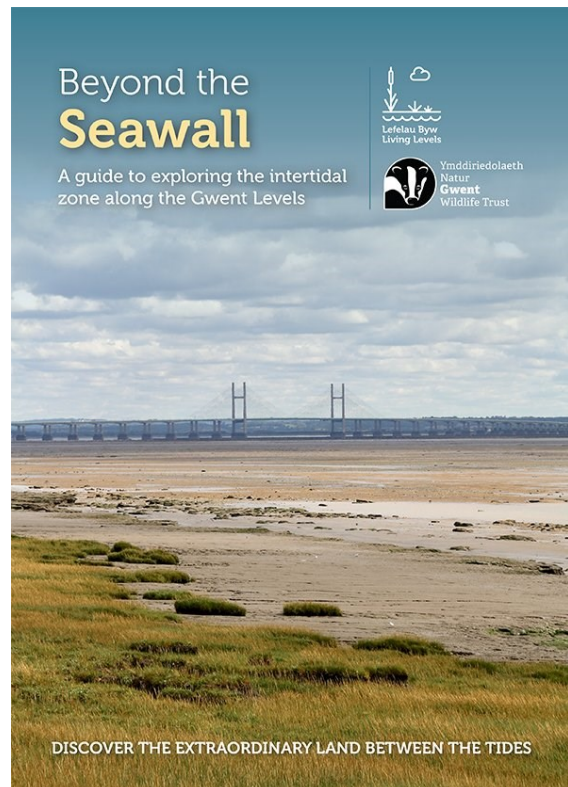

Morfa heli o Wlyptiroedd Casnewydd

Scurvy Grass Lloegr

Arweinlyfr Tu Hwnt i'r Morglawdd

Arweinlyfr Tu Hwnt i'r Morglawdd

BioTapestri Grid Gwyrdd Gwent

Colette Mooney, Swyddog Hinsawdd ac Adfer Natur GGG

Yn galw ar bob crefftwr, artist, gweuwr, carthffosydd, dechreuwr, arbenigwyr, pawb!

Mae pobl bob amser wedi dathlu bywyd gwylt sy'n bwysig iddynt drwy gyfrwng celf a dyna'r ffocws ar gyfer y GGGP wrth greu BioTapestri Gwent Fwyaf (GF). Nid tapestri traddodiadol mohono, ond darn amlgyfrwng sy'n dathlu Bioamrywiaeth – Tapestri Bywyd sy'n ein cynnal ni i gyd. Bydd BioTapestri GF yn dathlu Bioamrywiaeth gysylltiedig a rhyfeddol y rhanbarth.

Unwaith y bydd wedi'i gwblhau, bydd yn 70m o hyd, yn cynnwys 20 panel, yn darlunio rhywogaethau eiconig a geir yng nghyfeirioedd coetir, dyfrol, glaswelltir a threfol pob sir.

Wrth ei greu, bydd cyfranwyr yn gallu darganfod popeth am ein hecosystemau anhygoel a'r rhywogaethau sy'n byw yn y cynefinoedd hynod ddiddorol hyn.

Ymwelwyr â Sioe Brynbuga a'r Fenni Werddach oedd y cyntaf i gyfrannu eu sgiliau crefft. Gwnaethant greu dail y ddraenen wen ar gyfer panel trefol Sir Fynwy, sy'n cynnwys adar y to digywilydd, gan drawsnewid y cynllun yn realiti syfrdanol!

Dywedodd yr Aelod Cabinet dros Newid yn yr Hinsawdd a'r Amgylchedd, y Cyngorydd Catrin Maby: "Mae Partneriaeth Grid Gwyrdd Gwent yn gwahodd pawb i ddod yn rhan o'n stori gyffredin; trwy gelf, gallwn ddathlu a gwarchod bioamrywiaeth anhygoel ein rhanbarth."

Felly os hoffech chi neu'ch grŵp gyfrannu a bod yn rhan o'r llun, cysylltwch nawr â colettemooney@monmouthshire.gov.uk

Darganfyddwch fwy am [Grid Gwyrdd Gwent](#)

Panel trefol Sir Fynwy

Partneriaeth Afon Gafenni

Jane Clarke, Swyddog Prosiect Seilwaith Gwyrdd CSF

Ail-lansiwyd Partneriaeth Afon Gavenny ym mis Gorffennaf 2024, gyda gweithdy ar gyfer rhanddeiliaid afonydd allweddol, i nodi gweithgareddau adfer afonydd presennol ac arfaethedig, a nodi blaenoriaethau ar gyfer adfer afonydd yn y dyfodol. Mae cynllun ymgysylltu â'r gymuned wedi'i ddrafftio ar gyfer adfer afonydd fesul cam gan ddefnyddio adborth o'r gweithdy hwn, a bydd yn cynnwys cyfleoedd gwirfoddoli, dysgu a hyfforddi sy'n gysylltiedig ag Afon Gafenni. Nod y prosiect yw amlygu pwysigrwydd yr Afon Gafenni ar gyfer bioamrywiaeth, addasu i newid hinsawdd a lles cymunedol yn y Fenni.

I roi hwb i weithgareddau adfer afonydd, trefnwyd sesiwn codi sbwriel ar 15fed Tachwedd ar y cyd gan dimau Seilwaith Gwyrdd a Gwastraff CSF, mewn partneriaeth â Cadwch Gymru'n Daclus, tîm Afonydd Iach Groundwork Cymru, gyda chefnogaeth Cyngor Tref y Fenni, Cyngor Cymuned Llandeilo Bertholau ac aelodau o'r gymuned leol.

Ymunodd deg o bobl yn y sesiwn casglu sbwriel o Swan Meadows hyd at ben Gavenny Meadows. Wrth baratol ar gyfer y digwyddiad, gwelsom ddau Drochwr o'r bont bren islaw mynwent Pen-y-Fal, a phenderfynodd Siglen Lwyd ymuno â ni ar y diwrnod. Ymhlith yr eitemau amrywiol a gafodd eu pysgota o lan yr afon neu ar y manau gwyrdd o gwmpas, roedd yna: rhannau o ddol, gŵn gwisgo, polion pabell, cadair blastig, hyfforddwr, llyfrau clawr meddal, gwydr wedi torri, a thudalennau llyfrau a oedd wedi hanner llosgi yn dilyn Tân yn Nhref y Fenni yn ddiweddar. Bu Groundwork Cymru hefyd yn rhoi cynnig ar offer newydd gyda magnet ar ddiwedd rhaff gan dynnu pibell fetel allan o'r afon.

Rydym yn gobeithio gallu dychwelyd yn yr haf pan fydd y llif dŵr yn llai pwerus a lefelau dŵr yn is, er mwyn cael gwared ar sawl troli archfarchnad sydd yn yr afon. Rydym hefyd yn edrych i mewn i gael gwared â Jac y Neidiwr ar hyd Afon Gafenni gyda'n Partneriaid.

Casglu Sbwriel Afon Gafenni

Gwaith tîm yn helpu ysgafnhau'r baich

Newyddion a Digwyddiadau

Gwarchod Coed a Choetiroedd

Mae Llywodraeth Cymru wedi lansio ymgynghoriad ar newidiadau arfaethedig i'r gyfraith sy'n diogelu coed a choetiroedd yng Nghymru, ac yn ceisio barn rhanddeiliaid ar yr egwyddorion sy'n sail i'r Rheoliadau Cynllunio (Cadw Coed) (Cymru) newydd. Ceir rhagor o fanylion ar [dudalen we'r ymgynghoriad](#). Daw'r ymgynghoriad i ben ar 14eg Chwefror 2025

Calendr Natur

- 29ain Rhagfyr 2024 – 1af Ionawr 2025 [Helfa Blanhigion y Flwyddyn Newydd](#)
- [Arolwg Silio PondNet 2025](#) yn lansio ym mis Rhagfyr
- Cynhelir [Gwyllo Adar yr Ardd](#) rhwng 24ain a'r 26ain Ionawr 2025
- Bydd [Digwyddiad Gwyllo Adar Ysgolion](#) yn digwydd rhwng 7fed Ionawr a'r 14eg Chwefror
- Mae [Diwrnod Gwlyptiroedd y Byd](#) 2025 ar 2ail Chwefror; y thema yw Diogelu gwlyptiroedd ar gyfer ein dyfodol
- Cynhelir [Cyfrif Adar Tir Fferm](#) rhwng 7fed a 23ain Chwefror

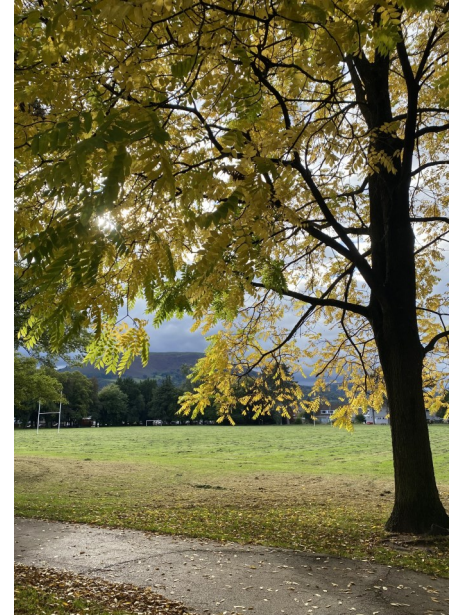
Os oes gennych unrhyw newyddion, straeon neu ffotograffau yr hoffech eu cynnwys yng nghylchlythyr nesaf y Bartneriaeth Natur Leol, cysylltwch â ni.

Cyfarfod Nesaf

Ein cyfarfod nesaf fydd cyfarfod Timau ym mis Ionawr 2025. Os hoffech siarad am eich prosiect yn y cyfarfod cysylltwch â ni.

Os hoffech ddysgu mwy, neu os am gymryd rhan mewn unrhyw un o'r prosiectau yn y cylchlythyr, anfonwch e-bost atom:

LocalNature@Monmouthshire.gov.uk

*Coeden ym Mharc Bailey,
Y Fenni*

**Cysylltiadau Cyfryngau
Cymdeithasol**

